

عصبیت؛ مؤلفه‌ای اصلی در ایجاد حسّ تعلق و مطلوبیت فضای زیستی از دیدگاه ابن خلدون*

محمد نقی زاده^۱، سعیده محتشم امیری^{۲*}

^۱ استادیار دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران

^۲ دکترای شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران

تاریخ پذیرش: ۹۴/۰۳/۳۰

تاریخ دریافت: ۹۳/۱۱/۱۲

چکیده

ابن خلدون دانشمند مسلمان قرن هشتم هجری در کتاب ارزشمند خویش المقدمه، به مباحثی مهم از جمله بررسی ویژگی‌های شهر، روند شهرنشینی، اخلاق شهروندی، تحلیل ارتباط انسان با محیط، صفات شهر مطلوب و مطالب حائز اهمیت دیگری اشاره کرده است که می‌توان با مطالعه دقیق و تخصصی از آن‌ها بهره جست. متأسفانه آرا و نظریه‌های منحصر به فرد وی در باب شهرنشینی تا حد زیادی از دید محققان این رشته مغفول مانده است. نظریه‌های او برای دست‌یابی به الگوی شهر اسلامی می‌تواند به عنوان یکی از منابع بنیادی در جهت یافتن صفات شهر مطلوب اسلامی قلمداد شود و مورد پژوهش علمی قرار گیرد. این مقاله به یکی از مؤلفه‌های مهم رشد و توسعه شهر از دیدگاه ابن خلدون پرداخته است. واژه «عصبیت» برای نخستین بار به عنوان عاملی برای تقویت حس مشارکت‌های اجتماعی مردم در فضاهای زیستی توسط این حکیم مسلمان بیان شد. این مفهوم در بطن خویش معانی گسترده‌ای را در بر دارد؛ از جمله همبستگی اجتماعی، احساس وحدت، حمایت گروهی، وجدان جمعی و موارد بی‌شمار دیگر که می‌تواند به عنوان یکی از اساسی‌ترین خصوصیات شهر مطلوب برای دست‌یابی به اجتماعی پایدار در نظر گرفته شود. در این پژوهش که از نوع بنیادی و کیفی است و از روش‌های تفسیری، اکتشافی و منابع اسنادی بهره برده شده، اهمیت بحث همبستگی اجتماعی (عصبیت)، معنای دقیق و مصادیق ظهور آن در شهر به عنوان عاملی برای تحرک، پویایی و رشد اجتماعی و تأثیر ویژه آن در رشد و توسعه شهر مورد بررسی قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: ابن خلدون، عصبیت، همبستگی اجتماعی، توسعه‌ی شهر، مطلوبیت شهر.

Finding the attributes of the Islamic ideal city

Social Solidarity (Asabiyah): A key factor affecting the sense of belonging to the living space and creation the favorable city in Ibn Khaldun's thought

Mohammad Naghi Zadeh

Assistant Prof., Faculty of Art and Architecture, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Saeideh Mohtasham Amiri

Ph.D. in Urbanism, Faculty of Art and Architecture, Science and Research Branch Islamic Azad University , Tehran, Iran

Abstract:

Ibn-Khaldun a Muslim scholar of history was historian, economist, sociologist, mathematician, astronomer, philosopher, urban planner and some other various branches of science. He is recognized as the father of sociology and science of history. Ibn Khaldun fame is based on his unique and significant book: "Muqaddimah" or "introduction" to history. In this book the author successfully identified the facts that contribute to the development and improvement of societies and advancement of human civilization. Lots of theories related to urban environment have been discussed in his book such as: human civilization, rise & fall of civilization, cities and sedentary life, life cycle of cities, urbanization, urban morality, and so on. The term "Asabiyah" or group feeling is Ibn Khaldun's unique idea in "Muqaddiamh". Asabiayah is a feeling of belonging, is a willingness to cooperate. It directs the energies towards a same purpose. With the presence of Asabiyah in the context of the society, citizen participation and people engagement will be increased.

This paper discusses about the important role of "Asabiyah" in the city and talks about how much the development of cities requires this term. This paper is based on basic research, documentary method and content analysis and talks about Ibn Khaldun's view on the important role of "Asabiyah" in the city and the significant impact of "Asabiyah" in mobility, dynamism and social development of cities. Steps should be taken to study this Muslim thinker's great ideas to find out the basic factors for ensuring the development of cities. This paper wishes to pave the way for more research regarding to find the patterns and factors of a real and ideal Islamic city.

Keywords: Ibn Khaldun, Asabiyah, Social Solidarity, City Development.

۱. قرآن کریم.

۲. ابن خلدون، عبدالرحمان (۱۳۸۸)، **مقدمه ابن خلدون**، ترجمه محمد پروین گنابادی، چاپ دوازدهم، انتشارات علمی و فرهنگی، تهران.
 ۳. اشرف نظری، علی (۱۳۸۶)، «هویت ملی و وحدت یابی جمعی، تأملی بر ابعاد فردی و جمعی هویت»، **نامه تاریخ پژوهان**، شماره ۱۲، زمستان ۱۳۸۶.
 ۴. آزاد ارمکی، تقی (۱۳۷۴)، **اندیشه اجتماعی متفکران مسلمان از فارابی تا ابن خلدون**، انتشارات سروش، چاپ چهارم، تهران.
 ۵. بعلی، فؤاد (۱۳۸۲)، **جامعه، دولت و شهرنشینی، تفکر جامعه‌شناختی ابن خلدون**، ترجمه غلامرضا جمشیدیها، مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
 ۶. جعفری، علامه محمدتقی (۱۳۸۱)، **زیبایی و هنر از دیدگاه اسلام**، مؤسسه تدوین و نشر آثار علامه محمدتقی جعفری، تهران.
 ۷. حسین، طه (۱۳۸۲)، **فلسفه اجتماعی ابن خلدون**، ترجمه امیر هوشنگ دانایی، انتشارات نگاه، تهران.
 ۸. دغاقله، عقیل (۱۳۸۶)، «نسبت سنجی هویت‌های اجتماعی و الگوهای هویت یابی در جهان امروز»، **نشریه راهبرد**، شماره ۴۵، پاییز ۱۳۸۶.
 ۹. ربانی، رسول و رمضانی، محمد (۱۳۸۵)، «بررسی تأثیر محیط بر رفتار فردی و اجتماعی از دیدگاه ابن خلدون»، **پژوهشنامه انقلاب اسلامی**، شماره ۱۳، بهار ۱۳۸۵.
 ۱۰. رویدل، داوود (۱۳۸۲)، «بررسی تطبیقی نظریات ابن خلدون و دورکیم»، **مجله نامه فرهنگ**، شماره ۴۸، تابستان ۱۳۸۲.
 ۱۱. شریفیان ثانی، مریم (۱۳۸۰)، «فرهنگ شهری: مشارکت شهروندی، حکمرانی شهری و مدیریت شهری»، **فصلنامه مدیریت شهری**، شماره ۸، زمستان ۱۳۸۰.
 ۱۲. علیمردانی، مسعود (۱۳۸۳)، «ابن خلدون و اخلاق شهرنشینی»، **فصلنامه کتاب نقد**، شماره ۳۰، بهار ۱۳۸۳.
 ۱۳. فتحی، سروش (۱۳۹۱)، «تحلیلی بر روابط اجتماعی در فضای شهری پایدار»، **مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران**، شماره ۴، پاییز ۱۳۹۱.
 ۱۴. لاکوست، ایو (۱۳۵۴)، **جهان بینی ابن خلدون**، ترجمه دکتر مهدی مظفری، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
 ۱۵. مدقق، محمد داوود و سیدحسین شرف‌الدین (۱۳۹۲)، «روش‌شناسی نظریه‌ی اجتماعی امیل دورکیم»، **مجله معرفت فرهنگی اجتماعی**، شماره ۱۷، زمستان ۱۳۹۲.
 ۱۶. باقی نصرآبادی، علی (۱۳۸۴)، «همبستگی اجتماعی و مشارکت عمومی»، **مجله حصون**، شماره ۶، زمستان ۱۳۸۴.
 ۱۷. نقی‌زاده، محمد (۱۳۸۵)، **معماری و شهرسازی اسلامی - مبانی نظری**، انتشارات راهیان، اصفهان.
 ۱۸. ----- (۱۳۸۷)، **شهر و معماری اسلامی - عینیات و تجلیات**، انتشارات مانی، اصفهان.
19. Chapra, Umar (2008), "IbnKhalldun's theory of development: Does it help explain the low performance of the present-day Muslim world", Journal of socio - economics, No 37.
 20. Giere, Alfred (2001), "Ibn Khaldun on Solidarity ("Asabiyah") - Modern Science on Cooperativeness and Empathy: a Comparison", Philosophia Naturalis.No 38.
 21. Norberg-Schulz, Christian (1986), "The Architecture of Unity. In Architectural Education in the Islamic World", Ahmet Evin, ed. Singapore, Concept Media/Aga Khan Award for Architecture.
 22. Pusic, Ljubinko (2004), "Sustainable Development & Urban Identity: A Social Context", Spatim, No 24.
 23. Rabi' M. M (1967), "The political theory of IbnKhalldun", Leiden, Brill
 24. Sabit Haji Mohammad, Mohammad Tahir (2010), "Principles of sustainable development in IbnKhalldun's economic thought", Malaysian Journal of Real Estate, No 5.